

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน โรงเรียนและองค์กรภายนอกในการพัฒนาคลองแสนแสบ เพื่อศึกษาความร่วมมือกันระหว่างชุมชน โรงเรียนและองค์กรภายนอกและเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคลองแสนแสบอย่างยั่งยืน โดยศึกษาชุมชนและโรงเรียนในเขตมีนบุรี และเขตหนองจอก เขตละ 2 ชุมชน 2 โรงเรียน คือ เขตมีนบุรี ชุมชนที่ศึกษาคือ ชุมชนทรายกองดิน (กมลลือสลาม) และชุมชนศาลาคู้ โรงเรียนที่ศึกษา คือ โรงเรียนสุเหร่าทรายกองดิน และโรงเรียนศาลาคู้ เขตหนองจอก ศึกษาจากชุมชนกระทุ่มราย หมู่ 2, 3, 4 และชุมชนศาลาแดง โรงเรียนที่ศึกษาคือโรงเรียนวัดหนองจอก(ภักดีนรเศรษฐ) และโรงเรียนสุเหร่าศาลาแดง ในการวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกและเชื่อถือได้ การเก็บรวบรวมข้อมูลมีหลากหลายวิธี ประกอบด้วยข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและการใช้แบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์ กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับประวัติคลองแสนแสบและวัฒนธรรมสองฝั่งคลอง การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยชุมชน โครงสร้างอำนาจทางสังคมและภาวะผู้นำ การศึกษากับการพัฒนา มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกสาธารณะ และเศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ : เน้นการจัดการทรัพยากร

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชน โรงเรียนและองค์กรภายนอกอยู่ในระดับปานกลางถึงสูง ทั้งนี้เพราะชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติและแบบอุปถัมภ์ โดยชุมชนมุสลิมมีศาสนาเป็นเครื่องเกาะเกี่ยวสมาชิกด้วยการปฏิบัติศาสนกิจ ส่วนชุมชนกระทุ่มรายหมู่ 2-3-4 ที่เป็นชุมชนเมืองทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนไม่เคร่งในศาสนาเท่าใดศาสนาจึงไม่ได้ใช้เป็นสิ่งที่ดึงชุมชนเข้ามาร่วมพบปะกัน ดังนั้นความร่วมมือของชาวบ้านในเขตกมลลือสลาม เขตศาลาคู้และเขตศาลาแดง จึงมีมากกว่าชุมชนกระทุ่มราย

โรงเรียนที่ศึกษาทั้งหมด เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีศักยภาพสูงในด้านที่มีบุคลากรครูที่มีความรู้ในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนมาก มีความใกล้ชิดกับชุมชนในระดับสูงและมีความผูกพันกับคลองแสนแสบค่อนข้างมากเนื่องจากยังใช้ประโยชน์ในการอุปโภคและการสัญจร แต่เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนสตรีศรีบุรุษบรรพ์เพ็ญ โรงเรียนมัธยม สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่าโรงเรียนที่ศึกษามีจุดอ่อนต่อการพัฒนาคลองแสนแสบคือ ขาดความคล่องตัวในการคิดสร้างสรรค์โครงการใหม่ๆหรือกิจกรรมใหม่ๆ ในการทำให้นักเรียนมีความผูกพันกับคลองแสนแสบ เนื่องจากไม่สามารถเสนอของบประมาณได้และการดูแลระดับประถมศึกษาต้องมีความระมัดระวังมากกว่านักเรียนที่โตแล้วในระดับมัธยมศึกษา

องค์กรภายนอก แบ่งเป็นองค์กรของภาครัฐได้แก่ สำนักงานเขตกรุงเทพมหานครและสถาบันราชภัฏ ส่วนองค์กรภาคเอกชนได้แก่ชมรมรวมใจรักดีรักถิ่นไม้ แม่น้ำลำคลองและสิ่งแวดล้อม พบว่าศักยภาพขององค์กรทุกส่วนอยู่ในระดับที่สูง ดังนี้ สำนักงานเขตฯมีจุดเด่นเรื่องงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้แต่มีจุดด้อยเรื่องแนวคิดในการพัฒนาที่ยังเป็นแบบบนมาล่าง สถาบันราชภัฏมีจุดเด่นเรื่องบุคลากรที่มีความรู้และมีทักษะในการลงพื้นที่ จุดอ่อนคือภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาที่คลุกอยู่ในพื้นที่เป็นเวลานาน ส่วนชมรมรวมใจรักดีมีจุดเด่นที่มีแนวคิดในการพัฒนาที่เน้นให้ประชาชนพึ่งพาตัวเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด สำหรับจุดอ่อนคือการใช้คนในพื้นที่ทำให้ขาดความถี่ และความต่อเนื่องในการดำเนินการ

แม้ว่า ชุมชน โรงเรียน และองค์กรภายนอกจะมีศักยภาพสูง แต่กระบวนการการทำงานร่วมกันกลับไม่มีประสิทธิภาพ เช่น กระบวนการโรงเรียน-ชุมชน ยังขาดการยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านและชาวบ้านเองก็ขาดซึ่งความมั่นใจในศักยภาพของตน ในการที่จะไปร่วมกำหนดการศึกษาให้แก่ลูกหลานตัวเอง

กระบวนการชุมชน-สำนักงานเขต เนื่องจากแนวคิดของภาครัฐยังเป็นแบบจากบนมาล่าง จึงมีลักษณะสั่งการและมีการให้เปล่า มากกว่าการกระตุ้นให้ชุมชนคิดเอง ทำเองโดยมีภาครัฐสนับสนุน วิธีการดังกล่าวจึงสร้างนิสัยให้ชาวบ้านเคยชินกับการพึ่งพิงมากกว่าพึ่งพาตัวเอง

นอกจากดูในด้านของกระบวนการทำงานร่วมกันของโรงเรียน ชุมชนและสำนักงานเขตแล้ว การศึกษายังศึกษาเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งพบว่าองค์กรต่างๆ ยังขาดซึ่งจิตสำนึกในการรักษาคลองแสนแสบ ยังมีการทิ้งขยะสารเคมีและน้ำเสียลงคลอง ขาดการร่วมมือกันในการทำให้คลองสะอาดเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐ ส่วนความสัมพันธ์ในด้านการจัดการ ระหว่างกลุ่มที่รักษาคลอง และกลุ่มที่ไม่รักษาคลอง พบว่าไม่มีการจัดการใด ๆ เพื่อการรักษาคลอง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการตักเตือนหรือการไต่ระเบียบข้อบังคับของชุมชน ส่วนในด้านการถ่ายโอนจิตสำนึกสาธารณะจากคนรุ่นเก่ามายังคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ คนทั่วไปจะเน้นว่าคลองมีประโยชน์อย่างไร ในขณะที่ครูจะสอนถึงประโยชน์และการเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของคลอง

ผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้นำมาซึ่งการศึกษาวิจัยในขั้นตอนต่อไปว่า ทำอย่างไรจะทำให้โรงเรียน ชุมชน และองค์กรภายนอก ที่มีพลังอยู่แล้ว ได้มีการรวมการทำงานในประเด็นของการสร้างจิตสำนึกสาธารณะในการรักษาคลองแสนแสบต่อไป

ABSTRACT

This research is to study the potentialities of school and outside organization to develop Sansaeb canal. The focus is on the study of co-operations among each community, school and external organization, and to find out the appropriate sustainable Sansaeb canal development. The community and schools are in the area of Meanburee, Nong-Jok. Each covers 2 communities, 2 schools. In Meanburee, the communities are Gong-Din (Kamarul-Islam) and Salaku. The schools are Sulum-Sankongdean and Salaku school. For nong-Jok area, the study covers Gathoomrai community, Moo 2,3,4 and Saladang community. The school under the studying is Nong-Jok school (phakdeenoraset) Sulum-Saladang school to have more depth and more reliability. The study is on the qualitative and the quantitative research. The collective data use various methods such as the documentary, in-depth interview, observation and interview with questionnaire.

Frame of theory concept is Sansaeb canal history, sustainable development by communities, social power structure and leadership, education and development, human and environment, public consciousness and natural resource management.

The result of the studies shows that potentiality of communities, schools and external organization are in average level to high level. Because there are relations among their own group and the patronize system. There is the religious to link members of the society. Because of the urban community, the relationship between people at Katumrai Moo 2,3,4 is estranged and the relationship between people at the Buddhist people are not strict in their religious. Therefore, it can not do the Linkage function among people. It might be concluded that the participation in Kamarul-Islam, Salaku and Saladange is much more than Katumrai.

Most of the schools are primary school which are the education part of Bangkok. There are highly potential because almost of them are graduated and they are closely with the communities. The weaknesses of the school are lack of creativity, and lack of money, because Bangkok's school structure is centralization.

The external organization are Bangkok metropolitant office, Rajabhat Institutes and Tree, river, canal and environment group. The result is that there are highly potential in every part, but

there are low effectiveness in connection working. Teachers do not really accept in communities and the communities have not enough self-esteem. The Bangkok metropolitan office have the Top-Down concept. Therefore, they like to give more than to stimulate the people participation.

The management relation between the group conserving the canal and those who don't, there are not any management, to inform or to have regulation.

There is lack of public consciousness in schools, communities and external organization. Therefore, it still has rubbish, chemical and waste water in Sansaeb canal .

The transference of public consciousness from the old age to the new age in this area is the topic of public consciousness transference from the old age to the new age is benefit of Sansaeb Canal and public resource.

From the result as above, the researchers submit the next study “ how school, community and external organization which have highly potential will co-operate to create social consciousness and to conserve Sansaeb canal”.